

PUSZTAHELYI RÉKA

*egyetemi docens**ME Állam- és Jogtudományi Kar*

Néhány gondolat a párhuzamos kártérítési igények törvényi kizárásáról

Töretlen alkotókedvet és jó egészséget kívánok Fazekas Judit Professor Asszonynak, Tanárnőnek, születésnapja alkalmából. Isten éltesse!

ABSZTRAKT

Fazekas Judit Professor Asszony gazdag munkásságának viszonylag frissebb eleme az új Ptk. által bevezetett, a párhuzamos kártérítési igények kizárását kimondó ún. non-cumul szabály problémaköre vizsgálata. Az Ünnepelet ide kapcsolódó gondolatait többek között az Állandóság és változás című tanulmánykötetben, „*A kontraktuális és deliktuális felelősség viszonya az új Polgári Törvénykönyvben*” című munkájában rögzítette. Jelen rövid tanulmányban az ott megfogalmazott kritikára kívánok reflektálni, a hazai szakirodalom tükrében és a bírói gyakorlatból kiragadott egy-egy konkrét döntés elemzése által.

Kulcsszavak: non-cumul ■ szerződésszegéssel okozott kár
■ veszélyes üzemi felelősség ■ ingyenes szerződés ■ termékfelelősség

I. BEVEZETÉS

Fazekas Judit Professor Asszony gazdag munkásságának számos olyan eleme van, amely napjaink magyar szerződési jogának alapvető problémáit boncolgatja. Egyértelműen ide sorolom az új Ptk. által bevezetett, a párhuzamos kártérítési igények kizárását kimondó ún. non-cumul szabály kapcsán megfogalmazott álláspontját, amely egyidejűleg építkezik elméleti tudásból, összehasonlító jogi és gyakorlati tapasztalatokból. Az Ünnepelet ide kapcsolódó gondolatait többek között az Állandóság és változás című tanulmánykötetben, A kontraktuális és delik-

tuális felelősség viszonya az új Polgári Törvénykönyvben^[1] című munkájában rögzítette, amely jelen munkám kiindulópontját képezi.

A non-cumul bevezetésével szemben a szakirodalom által támasztott ellenérveket abban az időben gyengítette az a körülmény, hogy a szabálynak még nem volt tényleges bírói gyakorlata, nem bizonyította az életképes voltát, és a hibáit sem mutatta ki. Az alábbi rövid írásomban a Ptk. 6:145. §-hoz időközben képződött esetek közül szemezgettem, a miskolci civilista iskola hagyományait követve, a gyakorlati kritika jegyében. Ezt szeretném az Ünnepeltnak nagy tisztelettel, csekélyke ajándék gyanánt átadni, szíves figyelmébe ajánlani.

Az Ünnepelet által megfogalmazott kritikát, amely alapvetően a mintát adó francia szabályozás részletes áttekintéséből indul ki, akkor is és most is nagy lelkesedéssel olvasom, mert akkortájt szintén ezek a gondolatok foglalkoztattak, előbb egy részprobléma, a veszélyes üzem üzembentartója általi szerződészegéssel okozott károkért való felelősség, majd a párhuzamos igényérvényesítést kizáró fenti Ptk.-szabály általános vizsgálata okán, később a személyiségi jogot sértő szerződészegés miatti sérelemdíj jogi alapja vonatkozásában, illetve a termékfelelősség kapcsán.

Az Ünnepelthez hasonlóan vallom, hogy a termékfelelősségi és a szerződészegésért való kárfelelősségi alap közötti konkurencia esetében a non-cumul szabály nem ronthatja le a harmonizált uniós felelősségi tényállás alkalmazását, a párhuzamos igényérvényesítés kizárása nem eredményezheti a jogharmonizációs kötelezettség megsértését.^[2] A termékfelelősségi irányelv implementációját követően a francia Code Civil 1386-1. szakaszába (jelenleg a 1245. §-ába) beszövegezésre került a termékfelelősség érvényesülését biztosító kivételes szabály: „A gyártó felelős a termékkárért, függetlenül attól, hogy szerződéses kapcsolatban áll-e a károsulttal.” Fazekas Judit figyelmeztetett arra is, hogy hibás az az érvelés, amely elbagatellizálja a felmerülő kollíziós problémát azzal a felkiáltással, hogy a termékfelelősség alanya csak a legkritikább esetben lesz azonos a károsult szerződéses partnerével.^[3]

Különösen aktuális ennek a kérdésnek a vizsgálata az Európai Bizottság által 2022 szeptemberében közzétett, új termékfelelősségi és a mesterséges intelligencia-rendszer üzemeltetése miatti deliktuális kártérítési felelősségi irányelv-tervezetek fényében.^[4] Az alapjaiban átalakuló termékfelelősségi szabályok^[5] (a termékfogalom, a termékkár kitágítása, a gyártó „továbbnyúló” felelőssége, a megfordított bizonyítási teher) és a mesterséges intelligenciával

[1] Fazekas, 2017, 24-52. A téma további kifejtésére lásd: Fazekas, 2018, 107-119.

[2] Fazekas, 2017, 47.

[3] Fazekas, 2017, 47.

[4] A téma felemlítése nem véletlen, itt csak röviden utalnék az Ünnepelet által vezetett "Autonóm Jár-művek Jogi Kérdései" című, SZE-FIEK kutatási alprojektre, amelynek keretén belül többek között termékfelelősségi kérdésekkel is behatóan foglalkozott.

[5] Vö. COM(2022) 495 final, az Európai Bizottság javaslata a hibás termékekért való felelősségről szóló irányelvre.

kapcsolatos felelősségről szóló szabályban^[6] kialakított, a károsult javára szóló vélelmek jelentősen megkönnyítik a károsult deliktuális alapú kártérítési igénye érvényesítését.

II. A „CUMUL OU NON-CUMUL?” ELDÖNTÖTT KÉRDÉSE

„A kodifikáció hátránya, hogy az élő ítélkezési gyakorlatot befagyasztja azáltal, hogy a törvény márványába helyezi” – írja Jourdain Patrice a francia magánjogi felelősségi rendszer reformjáról írt kritikájában.^[7] Valóban igaz, hogy a versengő igények halmazati kérdésében^[8] a jogosult, azaz a károsult választását korlátozó szabály megszővegezése elrejtí és lerögzíti azokat az egymáshoz képest relatív súllyal bíró (jogpolitikai) megfontolásokat, vagyis a konkrét vitában a bíróság által eddig mérlegelés alá vont körülményeket, amelyek a szabályozási környezet változása miatt is folyamatosan átalakulnak. Ennek tükrében is mérőföldkő jelentőségű a magyar kodifikátorok részéről a non-cumul elv Ptk.-ban történő rögzítése.

Ruben De Graaf 2017-ben megjelent tanulmányában szintén sorra veszi azokat a rendszerbeli különbségeket – témánk szempontjából itt kiemelve a német kártérítési felelősségi szabályokat és a francia duális (kontraktuális és deliktuális) felelősségi rezsimet –, amelyek, mint strukturális okok, indokolják a károsult választási jogának korlátozását, a szerződésszegési szabályok és a szerződésben rögzített jogkövetkezmények védelmében. Elsőként felmerülő ok tehát a szerződési jog és a szerződésben a felek magánautonómiája alapján a kockázatelosztó szempont prioritásának védelme, amelynek féltételét eredményezné, ha a károsult szerződő fél, a szerződésszegéséért való felelősség szabályait kikerülve, a deliktuális felelősség számára kedvezőbb szabályait jelölhetné meg

[6] Vö. COM(2022) 496 final, az Európai Bizottság javaslata a szerződésen kívüli polgári jogi felelősségre vonatkozó szabályoknak a mesterséges intelligenciához való hozzáigazításáról szóló irányelvre.

[7] Jourdain, 2021, 277-282.

[8] Megvalósulhat tényleges igény-kumuláció: a jogosult azonos jogcímen vagy eltérő jogcímen fennálló igényeit együttesen érvényesítheti, nem áll fenn kötelező vaglyagosság, mindamellett a választás joga továbbra is megilleti. Tulajdonképpeni igényhalmazatok esetében is előállhat kumuláció, így például a kötbér és a kártérítés viszonylatában, mert – Szladits előadása szerint – ekkor a két igény csak részben azonos: a jogosult a kötbért meghaladó kára megtérítését követelheti. A jogcímek alternatívája azt jelenti, hogy a kontraktuális felelősség területén kívül eső, ugyanarra a szolgáltatásra (kártérítésre) irányuló különböző jogcímek közötti választás lehetősége a jogosultat általában megilleti (pl. eldöntheti, hogy az általános felelősségi alakzatra vagy a veszélyes üzemi felelősségre alapítja a keresetét.) A párhuzamos érvényesítést korlátozó viszonyként értékelhetjük azt az esetet, ha – tipikusan a valódi igényhalmazat körében – a vaglyagosan érvényesíthető jogcímek közötti versengést, választási jogot jogszabályi rendelkezés vagy a felek megállapodása korlátozza vagy sorrendhez köti, például a kellékszavatossági igények érvényesítésére (6:159.§), sőt a tartalmában részben eltérő hibás teljesítési kártérítési igényt is a tapadó károk vonatkozásában (6:147.§). Prioritási szabályt állapít meg szintén a hibás teljesítés miatti kötbérré (6:187.§ (2) bekezdés). Vö. Pusztahelyi, 2016, 60-78.

kárigénye alapjául. Ezen érvelés mögött valóban igaz, hogy nagy súllyal esik a latba a magyar deliktuális felelősségi rendszerben meglehetősen absztrakt módon kiképzett, továbbá a károkozó magatartás jogellenességét és felróhatóságát vélelemmel alátámasztó általános felelősségi alakzat, amelyhez szintén rendkívül absztrakt módon megfogalmazott különös tényállásként társul a veszélyes üzemi felelősség alakzata. Az igények szabad kumulációját követő német jogban a deliktuális felelősségi szabályok közel sem biztosítanak ilyen előnyös helyzetet a károsultnak. De Graaf ezt alátámasztandó, a non-cumul elv megerősödését eredményező egyik okként nevesíti a francia "dolgok kártértételeiért való" felelősségi szabálynak a jelentős elterjedését.^[9]

Fazekas Judit tanulmányában hasonló módszerrel vizsgálja az új Ptk. által duálissá tett felelősségi rendszer alapkérdéseit, a kontraktuális és a deliktuális felelősségi rezsím eltérő vonásait. Ezt követően a Ptk. 6:145. §-ával megeremtett non-cumul elv részletes kritikáját az elméleti alaptételek mentén elvégzett nemzetközi jogösszehasonlító és magyar jogtörténeti-elmélettörténeti vizsgálattal vezeti fel. A non-cumul elve genezisének bemutatása körében a francia deliktuális és kontraktuális felelősségi rendszer részletes elemzését adja, kitérve a non-cumul elvnek a francia Semmítőszék (Cour de cassation) jogfejlesztő gyakorlata útján alakított tanára, amely azon jogpolitikai megfontolás talaján áll, hogy a kontraktuális felelősség autonómiáját biztosítani kell.^[10] A szabály fejlődési útját jelző fő állomásokat sorra véve, rámutat a deliktuális felelősség rezsímjét érő jelentős változásokra, így többek között a dolgok kártételeiért való felelősség egyre terjedő alkalmazására, a közlekedési balesetek károsultjait védő szabályok szigorodására, amelyek közvetetten visszahatnak a non-cumul szabály hatására is. A szabály alóli kivételekként említi a büntetőügyben érvényesített kártérítési igény, a személyi károk és a szerződésszegésből eredően harmadik személyeket érő károk esetköreit.^[11] Végigvezeti a tanulmány megjelenéséig a francia kötelmi jogi szabályok revíziója során megfogalmazott reformjavaslatokat, amelyek között kimutathatóan fajsúlyos nemcsak a szabály beszővegezését ellenzők érvelése, hanem egyúttal a kivételek megfogalmazását sürgetőké is.

Itt kell hozzátennem, hogy a non-cumul körüli vita jelenleg, azaz 2022 vége-re sem jutott nyugvópontra még, viszont a 2020. július 29-én a Szenátus elé benyújtott javaslat^[12] a szerződési felelősségi szabályok bármely szerződő fél általi kikerülését, és ezzel együtt a deliktuális felelősségi rezsím választását tiltó (non-cumul) rendelkezés mellé második bekezdésben beemelt egy kivételt: „Ha

[9] De Graaf, 2017, 711.

[10] Fazekas, 2017, 39.

[11] Fazekas, 2017, 39.

[12] „Toutefois, lorsque cette inexécution provoque un dommage corporel, le cocontractant qui en est victime peut également obtenir réparation du préjudice résultant de ce dommage sur le fondement des règles spécifiques à la responsabilité extracontractuelle” (Proposition de Loi portant réforme de la responsabilité civile).

azonban az ilyen nemteljesítés (szerződésszegés) személyi sérülést okoz, a szerződés másik alanya, aki a szerződésszegés károsultja, a szerződésen kívüli felelősség különös szabályai alapján szintén követelhet kártérítést.^[13] Ezt a kivételt a korábbi javaslat még úgy tartalmazta, hogy személyi kár esetében a károsult kizárólag szerződésen kívüli felelősségre alapíthatja kártérítési igényét, még akkor is, ha a kár szerződés teljesítése során következett is be.^[14] A normaszöveg változataiból is észlelhető a kérdés érzékeny és összetett volta.

Fazekas Juditnak a francia és a magyar szabályozási környezet összevetéséből leszűrt megállapításával egyetérték, miszerint a „francia magánjogban a non-cumul szabály inkább a történelmi hagyományok (vívmányok) tovább élését szolgálja, annak érdekében, hogy a kontraktuális felelősségnek a deliktuális felelősségtől eltérő sajátosságait hangsúlyozzák. A jogalapok versengésének kizárása a francia jogban sem minősíthető ún. kényszerítő követelménynek, ezt bizonyítják a non-cumul elv tovább élése kapcsán kibontakozott jogtudományi viták is. A francia szabályozásból tehát egyértelműen nem vezethető le az, hogy a magyar szerződésszegésért való felelősség szabályainak szigorítása, az előreláthatósági korlát bevezetése törvényszerűen együtt kell járjon a károsult igényérvényesítési szabadságának, a kártérítési igények versengésének kizárásával.”^[15]

III. A NON-CUMUL JOGPOLITIKAI INDOKAI

Von Bar rámutatott arra, hogy a szerződési és a deliktuális felelősségi rendszer gyakorlatilag csak azokban az esetekben válik el egymástól, amikor két, jogviszonyban eredetileg nem álló alany okoz egymásnak kárt. Ha a szabályok megegyeznek, az anyagi jog szempontjából mindegy, melyikre alapított a kártérítési igény. Ezek az eltérések legfeljebb a nemzetközi magánjog és az eljárásjog szempontjából válnak jelentőssé. Hozzáfűzte, ezek a helyzetek még fontosabbak, ha ugyanúgy mindkét szabály önálló alkalmazása a kompenzációra való jogsultságot megalapozza, de a jogi értékelésben eltérő eredményekre vezetnek. Ezen eltérések miatt minden jogrendszerben el kell dönteneni, a két rendszer közül melyik alkalmazása szükséges a konkrét esetben, a másikat megelőzően. Ez a döntés a konkuráló igényhalmazat kérdéskörébe tartozik.^[16]

Ha a károsultat megillető választási jog kizárásának (jogpolitikai) indokát kívánjuk felkutatni, a Ptk. miniszteri indokolása, a szakcikkek és a kommentár-irodalom mentén az alábbi érvelés bontakozott ki, majd fogant meg a bírói gyakorlatban.

[13] Vö. Proposition de Loi, 2020. július 29.-i javaslat 1233. szakasz (1) és (2) bekezdése.

[14] Avant - Projet de Loi. Reforme de la Responsabilite Civile. A törvényjavaslatról szóló konzultáció elindítása az igazságügyi miniszter által 2016. április 29-én, pénteken.

[15] Fazekas, 2017, 43.

[16] Von Bar – Drobnig (szerk.), 2004, 189.

Vékás Lajos ekképpen érvel: „Elvileg is nehezen volna védhető, hogy a törvény átengedje a felelősségi rezsim megválasztását a károsultnak, aki ezzel a lehetőséggel élve »átvihetné« a felelősség elbírálását a szerződési jog kockázatosztó szempontokat követő területéről az ilyen megfontolásokat alig ismerő deliktuális kárfelelősségi mezőbe, csupán azért, mert ez számára kedvezőbb eredménnyel kecsegtet.”^[17]

Fuglinszky Ádám meglátása szerint a szabály létének értelmet pontosan az ad, ha a két felelősségi rezsim egymástól számos jellemzőjében ténylegesen eltér, és a deliktuális felelősségi tényállások rendszerint kedvezőbb helyzetbe hoznák a károsultat, mint amelybe – eltérő megállapodás híján – a Ptk. diszpozitív kontraktuális kárfelelősségi szabályai pozicionálják.^[18] Önmagában tehát az a miniszteri indokolásban szereplő érvelés, hogy a veszélyes üzemi felelősség szigorított kimentési mércéje és a kontraktuális kártérítési felelősség egymáshoz közel kerül, a választásnál és a döntésnél ez a mozzanat nem jelenti a mérleg nyelvét, nem releváns.^[19] Ez az érvelés a régi Ptk. hatálya idején rögzült, a veszélyes üzemi felelősségnek a kontraktuális kárfelelősségi alappal szemben prioritást adó bírói gyakorlatra reagált, nem pedig a non-cumul szabály bevezetésére.

Leszkoven László arra figyelmeztet, hogy ha a törvényi rendelkezésekben megjelenő szerződéses és a szerződésen kívüli kárfelelősséget vetjük össze, méghozzá a kimentés szigorúsága és a megtérítendő károk mértéke tekintetében, akkor ez az összevetés elnagyolt lesz és csalóka. „A két felelősségi rendszer ugyanis a konkrét jogviszonyokban ezerféle arcot ölthet. A szerződésszegéssel okozott károk megtérítésére irányuló felelősség esetében a szerződő alanyok kárérzékenysége, polgári jogi szabályokra vonatkozó ismerete, az adott szerződésen belüli alkupozíciója és így tovább képes átszínezni [...] a kimentésre és a kár mértékére vonatkozó szabályokat.”^[20]

Véleményem szerint közvetlenül nem a felelősségi rendszerek közötti eltérések, hanem a szerződési autonómia védelme miatt szükséges a kontraktuális felelősségi alapnak prioritást biztosítani, feltéve viszont, hogy a deliktuális felelősségi szabályok alkalmazása valóban ellentmondana a szerződési jogi szabályok céljának.^[21]

IV. A CSÚSZDABALESETEK TANULSÁGAI

Amíg a 2000-es évektől kezdődően fokozatosan jelentkeztek azok a bírói döntések, amelyek a vízcicsúsdát és más hasonló szórakozási célokat szolgáló

[17] Vékás, 2018, 1663.

[18] Fuglinszky, 2019, 106-115.

[19] Korábban kifejtett gondolataimat lásd: Pusztahelyi, 2016, 60-78.

[20] Leszkoven, 2016, 164.

[21] Pusztahelyi, 2016, 70.

épitményeket, berendezéseket (bobbálya, mászófal stb.) veszélyes üzemnek minősítettek, addig az új Ptk. hatálybalépését követően bekövetkezett balesetek miatt a létesítmény üzemeltetője és a vendég közötti szerződéses kapcsolatra tekintettel már kizárólag a kontraktuális kárfelelősségi szabályok alkalmazásával volt lehetőség elbírálni a kártérítési igényeket.

A nem vagyoni sérelmek miatt támasztott sérelemdíj-követelések vonatkozásában viszonylag hamar rögzült a bírói gyakorlatban, hogy a Ptk. 2:52.§ utaló szabálya a szerződéses jogviszonyra tekintettel a Ptk. 6:142.§ alkalmazását hívja fel,^[22] és a régi Pp. hatálya idején a Ptk. 2:52. §-on túl a kontraktuális jogalap megjelölésének hiánya önmagában nem is eredményezhette a kereset elutasítását.^[23]

Az első jelentős mérőföldkő ezekben az ügyekben annak a kérdésnek az eldöntése volt, hogy pusztán az a tény, hogy a vendég megsérült a lecsúszás során, jelent-e az üzemeltető részéről szerződésszegést, kit terhel annak bizonyítása, hogy fennállt-e és milyen tartalmú kötelezettség, amelynek megszegése eredményezte a fizikai sérülést, az azzal összefüggő vagyoni és nem vagyoni hátrányokat.

A Szegedi Ítéltábla BDT 2018.3878. számon közzétett eseti döntésében^[24] rögzített tényállás szerint a felperes 2014. augusztus 9-én az alperes által üzemeltetett fürdő létesítményben az úszógumi nélküli testcsúszdán a kihelyezett piktogramoktól eltérő testhelyzetben csúszott le. A bíróság döntése értelmében az üzemeltető részéről nem állapítható meg szerződéses kötelezettség megszegése, így a követelt kártérítés és sérelemdíj vonatkozásában, illetve a felelősség-biztosítási szerződés alapján a biztosító szolgáltatására kihatóan nem hozott marasztaló ítéletet.

A BDT2021. 4426. számú határozat^[25] tényállása szerint 2016. július 17. napján az alperes által üzemeltetett aquaparkban az I. rendű felperes az ingacsúszdán balesetet szenvedett. Az I. rendű felperes a csúszdákat korábban már többször használta, ennek ellenére a lecsúszáshoz használt gumigyűrűből kicsúszott, maradandó egészségkárosodást szenvedett, alsó végtagjai teljesen lebénultak.

Az első fokon eljáró bíróság megállapította, hogy az I. rendű felperes nem tudta bizonyítani az alperes szerződésszegését, a bizonyítás sikertelenségének következményeit így ő viseli. A jogerős döntést hozó bíróság azonban arra figyelmeztetett, hogy a perbeli esetben az I. rendű felperes és az alperes között létrejött szerződés alapján az I. rendű felperes a szolgáltatás díjának megfizetését és a csúszda igénybevételeire vonatkozó szabályok betartását, míg az alperes e díj ellenében a balesetmentes csúszdázás lehetőségének biztosítását vállalta. Mivel az I. rendű felperes súlyos, életveszélyes sérüléseket szenvedett, és az alperes sem bizonyította a rendeltetésellenes használatot, az alperes szerződésszegése mint a kontraktuális kártérítési felelősség alapja kétséget kizáróan megállapítható.

[22] Pécsi Ítéltábla V.Pf.20.065/2021/6/1. számú határozata.

[23] BH2021. 43.

[24] Szegedi Ítéltábla Pf.I.20.053/2017. számú határozata.

[25] Pécsi Ítéltábla Pf.V.20.049/2021/9/1. számú határozata.

Ebben a döntésben mutatkozik meg a non-cumul szabály alkalmazása során meglepett második mérőföldkő. Ha az alperes szerződésszegése megállapítható, mentesülhet-e a felelősség alól, hivatkozva arra, hogy a baleset ellenőrzési körén kívül álló okból következett be? A Ptk. 6:142. § második mondata alapján ugyanis a szerződésszegő fél mentesül a felelősség alól, ha bizonyítja, hogy a szerződésszegést ellenőrzési körén kívül eső, a szerződéskötés időpontjában előre nem látható körülmény okozta, és nem volt elvárható, hogy a körülményt elkerülje vagy a kárt elhárítsa.

Itt szükséges volt állást foglalni abban a kérdésben, milyen viszonyban áll az ellenőrzési kör a veszélyes üzemi felelősség alóli mentesüléshez szükséges külső és elháríthatatlan ok bizonyítása köréből ismert működési-tevékenységi körrel. Kemenes István jelzi azt, hogy maga a kérdésfeltevés hibás, mert „nem azt a kérdést dönti el, hogy a körülmény az ellenőrzési körön belüli vagy kívüli volt-e, hanem valójában azt, hogy elkerülhetetlen, elháríthatatlan volt, vagy pedig elkerülhető.”^[26] Továbbra sem osztom viszont az álláspontját, miszerint nincs, és nem is lehet lényegi eltérés az „ellenőrzési” és a „tevékenységi” körön kívüli ok megítélésében.^[27]

A feltett kérdésre, hogy az emberi erővel elháríthatatlan belső okok ellenőrzési körön belüli oknak minősülnek-e, az új Ptk. Tanácsadó Testülete is igenlő választ adott: „Önmagában az, hogy a szerződést megszegő fél az adott körülményt nem képes befolyásolni, illetve nem képes arra hatást gyakorolni, nem eredményezi azt, hogy a körülményt ellenőrzési körön kívül esőnek kell tekinteni.”^[28] A „belső vis maior” körébe tartozó okok az ellenőrzési körön belüli oknak tekintendők tehát.

A második elem annak eldöntése volt, hogy a balesetveszélyes létesítmények üzemeltetése, mint esetcsoport körében lehet-e ellenőrzési körön belüli az olyan objektív körülmény, amely egyébként a szerződésszegő által nem volt befolyásolható, és amely a gondos ellenőrzéssel sem volt elhárítható. Kemenes István fentebb kifejtett álláspontja jelen döntésben is visszatükröződik: „A szerződést szegő fél a kártérítési felelősség alól csak akkor mentesül, ha az elháríthatatlan körülmény az ellenőrzési körén kívül esik. Önmagában az, hogy a szerződést megszegő fél az adott körülményt nem képes befolyásolni, illetve nem képes arra hatást gyakorolni, nem eredményezi azt, hogy a körülményt ellenőrzési körön kívül esőnek kell tekinteni.”^[29]

Mindezek után, a mentesüléshez szükséges további feltételek vizsgálata és bizonyítása, miszerint vajon a kárt szerződéskötés időpontjában előre nem lát-

[26] Kemenes, 2017, 1-10.

[27] Kemenes, 2017, 4. Vö. ezzel ellentétes álláspontként: Rajkai, 2016, rovat.

[28] A Tanácsadó Testület véleménye: A Ptk. 6:142. § alkalmazásában hogyan kell értelmezni az „ellenőrzési körön kívül eső” mentesülési okot? Lehet-e ellenőrzési körön belüli az olyan objektív körülmény, amely a szerződésszegő által nem volt befolyásolható, és amely a gondos ellenőrzéssel sem volt elhárítható?

[29] BDT2021. 4426.

ható körülmény okozta-e, és hogy elvárható módon járt-e el, hogy a körülményt elkerülje, illetve a kárt elhárítsa, már alapvetően okafogyottá vált.

A következő kérdés a következményi károk vonatkozásában fennálló, a kártérítést az előrelátható károkra korlátozó Ptk. rendelkezés (6:143.§ (2) bekezdés) alkalmazása volt, amelynek tekintetében a bíróság úgy foglalt állást, hogy az alperes kellő gondosság mellett előre láthatta, hogy egy perbelihez hasonló csúszdabaleset kapcsán a károsult vagyonában milyen további hátrányok állhatnak be.

V. A SZEMÉLYSZÁLLÍTÁSI ÜGYEK TANULSÁGAI

Fazekas Judit tanulmányában szintén felhívta a figyelmet a francia szabályozás azon sajátosságára, amely a közúti közlekedési balesetek áldozatainak hatékony kompenzációt biztosít a loi Badinter^[30] útján, és a bírói gyakorlat ezzel összhangban kiszakítja ezt az esetcsoportot a non-cumul szabály alkalmazása alól.^[31] A magyar bírói gyakorlat kifejezett szabály híján annak a kényes kérdésnek az eldöntésére kényszerült, hogy közúti személyszállítás során bekövetkező balesetek vonatkozásában a non-cumul szabály merevségét hogyan enyhítse olyan esetekben, amikor a közlekedési baleset során olyan utas sérül, aki a személyszállítási szerződést, például koránál fogva, ingyenesen vette igénybe,^[32] és emiatt a veszélyes üzemi felelősség „szintje” és a Ptk. 6:146.§ alapján az ingyenes szolgáltatást nyújtó fél szerződésszegésért fennálló enyhébb fokú felelőssége egymástól lényegesen eltér.

A BDT2019. 4078. számú ügyben^[33] a bíróság a Ptk. miniszteri indokolásában rögzített érveléssel él: „A Ptk. - jogpolitikai megfontolásból - normatív formában maga dönt a kérdésben és egyértelműen kizárja az igények kumulációját: a non cumul elvet fogadja el, és visszterhes szerződések esetén a »kettős fedelű« igények elbírálására a szerződésszegési szabályok kötelező alkalmazását írja elő, vagyis a károsult kártérítési igényét a kötelezettel szemben csak a szerződésszegéssel okozott károkért való felelősség szabályai szerint érvényesítheti.” Majd hozzáfűzte, hogy „a jogalkotói szándék ingyenes szerződések megszegésével okozott károk esetén - eltérően a visszterhes szerződésekre vonatkozó szabályoktól - nem irányult a párhuzamos kártérítési igények kizárására”, tekintettel arra, hogy az ingyenes szerződések esetében a kártérítési felelősség jóval enyhébb fokú mérce szerint megítélt, mint a veszélyes üzemi felelősség.

Mint azt korábban említettem, ezt az érvelést azért nem lehet megfelelőnek tekinteni, mert a non-cumul szabály bevezetésének indoka elsődlegesen a szer-

[30] A 1985. július 5-i, 85-677 számú törvény.

[31] Fazekas, 2017, 41.

[32] Amely, véleményem szerint, alapvetően elvlasztandó a szívességi fuvar problémakörétől.

[33] Szegedi Ítéltábla Pf.I.20.753/2018/7. számú határozata.

zódásban a felek alkuja során megvalósult kockázatelosztás védelme, hogy a károsult számára ne álljon rendelkezésre olyan út, amellyel ezt kikerülheti. Ezzel összhangban áll az új Ptk. Tanácsadó Testülete véleménye, miszerint „ingyenes szolgáltatás esetén hiányzik az az alku, amely a beárazott kockázatnak a kötelezetre való terhelését a visszerhes szerződés megszégéséért való felelősség szabályai szerint indokolja”.^[34]

Ahogy nem indokolt az sem, hogy a veszélyes üzem üzembentartója a non-cumul elv miatt kizárólagosan alkalmazandó, enyhébb kontraktuális szabályok miatt mentesüljön a felelősség alól, pusztán azért, mert a károsulttal szerződéses jogviszonyban áll.

Kemenes István hasonlóképpen érvel: „A jogalkalmazásnak a szerződéses jogviszony keretében veszélyes üzemi tevékenységgel okozott károkat éppolyan szigorú mérce szerint kell elbírálnia, mint a deliktuális károkozások körében.”^[35]

Minderre tekintettel a Tanácsadó Testület is e fenti véleményében arra a következtetésre jut, hogy ilyen esetben a kártérítési felelősség valamennyi elemének meglétét (így különösen a kár fogalmát, az okozati összefüggést, a felelősség alóli kimentést) a külön szabályozott felelősségi alakzat szabályai szerint kell vizsgálni.

VI. MEGOLDÁSI JAVASLAT: NÉZŐPONTVÁLTÁS

Egy pillanatra térjünk vissza a Ptk. indokolásában helytelenül hivatkozott „kettős fedelőség” tulajdonképpeni jelenségére. Beck Salamon nem a jogalapok közötti versengés, hanem a különböző jogcímek egymás mellett való alkalmazását fogalmazza meg a kettősfedelű igény kategóriájában.^[36] Ahogy arra Leszkoven László is tisztán rámutat, a kettősfedelőség ezen túlmenően „nem egyszerű jogcímkettősség, sokkal inkább együttesség, jogi alapok egyidejű és egymásra támaszkodó jelenléte.”^[37]

De Graaf fent idézett írásában is röviden kitér a német szakirodalomban megjelent sajátos felfogásra (*Anspruchsnormenkonkurrenz*), amely szerint a károsultat egyetlen igény illeti meg, amely egymástól különálló normákon alapul.^[38] Ez a megközelítés, még ha kiforratlan is, átszínezi a versengő igényekre vonatkozó tudományos álláspontot.

Itt utalnék Villányi-Fürst László gondolataira, aki az ütköző deliktuális és ügyleti alapon álló kárigényt mind az igényhalmazati, mind a törvényhalmazati

[34] Tanácsadó Testület véleménye: Ingyenes szerződések esetén a Ptk. 6:145.§-ában foglalt rendelkezés alkalmazható-e?

[35] Kemenes, 2017, 4.

[36] Beck, 1949, 391-392.

[37] Leszkoven, 2015, 75-86.

[38] De Graaf, 2017, 718.

gondolkodás mentén vizsgálta. Nézete szerint a törvényhalmazat megközelítés legalább logikai választ ad, szemben az igényhalmazati megközelítéssel, amely még erre sem alkalmas. Problémaként jelezte, hogy a törvényhalmazati megközelítés is csak „beszámítási pontot” ad. „Azzal, hogy az ügyleti vagy a deliktuális igény adott esetben, mint »lex specialis« legyőzi versenytársát, a konkrét tényállás csak helyet kapott egyik vagy másik fogalmi osztályban.”^[39] Továbbra is a bíróra hárul az a feladat, hogy közvetlen értékeléssel döntsön olyan alapvető kérdésekben, mint például, hogy meghatározza a megkívánt gondosság fokát, mert a mindkét fogalmi skatulyába beillő esetek egyedi értékelést kívánnak: a jogalkotó az ügyleti gondosság kiképzésekor tisztán ügyleti, a deliktum vétkességi mértékénél a tiszta deliktumra gondolt. A törvényhalmazati kérdés eldöntésekor a tényállásnak olyan elemei is irrelevánssá válhatnak, amely a figyelmen kívül hagyott szabály elvont tényállására „rezonálnak”.^[40]

A feltárt bírói gyakorlatból és a Tanácsadó Testület állásfoglalásaiból mindezek tükrében arra a következtetésre juthatunk, hogy a Ptk. 6:145.§-ban felállított non-cumul szabály olyan elvi tételként megfogalmazott, amely alapvetően védi a felek szerződési érdekeit, biztosítja a szerződési jogi szabályok prioritását. Mindamellettt kevésnek bizonyul annak eldöntésében, hogy speciális egyedi helyzetekben mi indokolja mégis azok félretételét, vagy pontosabban, eltérő értékelését. Véleményem az, hogy Villányi gondolatai mentén egyszerre lehet végre a non-cumul szabályba foglalt kötelező válaszadás és a deliktuális felelősségi szabály szempontjából releváns tényállás elemek megfelelő értékelése.

Mivel a non-cumul szabály alóli egyes kivételes helyzetek törvényi megfogalmazása, rögzítése szintén értékelési problémákat von maga után, ezért a konkrét ügyben ítélező bíróra hárul az a teher, hogy észlelje a non-cumul szabály mögötti jogalkotói célokat, és formai szempontból akár megerősítve a non-cumul törvényi tételét, akár lerontva azt, helyesen döntsön a konkuráló jogi alapok kérdésében.

IRODALOM

- Beck Salamon: Kettősfedelű igény. In: *Jogtudományi Közlöny*. 1949/17-18. sz.
- Fazekas Judit (2018): „Cumul ou non-cumul?” Avagy a felelősségi igények kumulációjának tilalma az új Polgári Törvénykönyvben. In: Benke József – Fabó Tibor (szerk.): *A puro pura defluit aqva. Ünnepi tanulmányok Nochta Tibor professzor 60. születésnapja tiszteletére*. PTE ÁJK, Pécs.
- Fazekas Judit (2017): A kontraktuális és deliktuális felelősség viszonya az új Polgári Törvénykönyvben. In: Kőhidi Ákos – Fazekas Judit – Csitéi Béla (szerk.): *Állandóság és változás. Tanulmányok a magánjogi felelősség köréből*. Gondolat Kiadó, Budapest.

[39] Fürst, 1934, 176-177.

[40] Fürst, 1934, 176-177.

- Fuglinszky Ádám (2019): A non-cumul mint legal irritant? In: Lamm Vanda – Sajó András (szerk.): *Studia in honorem Lajos Vékás*. HVG-ORAC, Budapest.
- Fürst László (1934): *A magánjog szerkezete*. Grill Kiadó, Budapest.
- De Graaf, Ruben: Concurrent Claims in Contract and Tort: A Comparative Perspective. In: *European Review of Private Law*. Vol. 2017, issue 4. DOI: <https://doi.org/10.54648/erpl2017046>.
- Kemenes István: A kontraktuális kártérítés egyes kérdései. In: *Magyar Jog*. 2017/1. sz.
- Leszkoven László (2015): A 'kettősfelelő igények' mai megközelítésben. In: Pusztahelyi Réka (szerk.): *Emlékkötet Beck Salamon születésének 130. évfordulójára*. Novotni Alapítvány, Miskolc.
- Leszkoven László (2016): *Szerződésszegés a polgári jogban*. Wolters Kluwer, Budapest. DOI: <https://doi.org/10.55413/9789632958286>.
- Patrice, Jourdain (2021): Les enjeux d'une réforme de la responsabilité civile. In: *Archives de philosophie du droit*. Vol. 63, issue 1. DOI: <https://doi.org/10.3917/apd.631.0296>.
- Pusztahelyi Réka: Igényhalmazatok a szerződésszegési jogkövetkezmények rendszerében, különös tekintettel a Ptk. 6:145.§-ára. In: *Pro Futuro - A Jövő Nemzedékek Joga*. 2016/2. sz. DOI: <https://doi.org/10.26521/Profuturo/2016/2/5132>.
- Rajkai Bence: Veszélyes üzemi tevékenység és a non-cumul szabály. In: *Polgári Jog*. 2016/10. sz. [Online].
- Vékás Lajos (2018): Non-cumul elv a Ptk.-ban. In: Vékás Lajos – Gárdos Péter (szerk.): *Kommentár a Polgári Törvénykönyvhöz*. 2. kötet, 2. kiadás. Wolters Kluwer, Budapest.
- Von Bar, Christian – Drobnig, Ulrich (eds.) (2004): *The interaction of Contract Law and Tort and Property Law in Europe*. Sellier, München.